

موضوع تحقیق:

اجاره رحم

محقق:

زینب رستمی

نام استاد:

سرکار خانم فریدونی

بهار ۹۳

یکی از شیوه‌های درمان نازایی، «اهدای جنین» است که در آن اسپرم مرد و تخمک زن را در آزمایشگاه تلقیح نموده و بعد از تقسیمات اولیه، یعنی چهار تا پنج روز بعد، جنین حاصل را به رحم زن متقاضی منتقل می‌کنند. در مورد اهدای جنین سه نظر مطرح است: حرمت مطلق؛ جواز مطلق و تفکیک (یعنی جواز در صورت استفاده از سلول جنسی زوجین و عدم جواز در صورت استفاده از سلول جنسی غیر زوجین). در نوشتار حاضر ابتدا موضوعاتی چون فرایند، تاریخچه و ماهیت اهدای جنین مطرح گردیده، سپس نظریه‌ی حرمت مطلق اهدای جنین و نظریه‌ی تفکیک مورد نقد و بررسی واقع شده و در انتها مستند به دلایلی نظریه‌ی جواز مطلق اهدای جنین به عنوان برآیند مقاله برگزیده شده است.

کلید واژه:

اهدای جنین، اهدای تخمک، اهدای اسپرم، استمتاع، استیلاد، زوجین.

مقدمه	۱
جستار گشایی	۲
فرایند اهدای جنین	۳
تاریخچه	۴
ماهیت اهدای جنین	۴
اهدای جنین و نظر فقها	۶
۱-۵ دلایل عدم جواز اهدای جنین	۷
۱-۱-۵ تغییر خلق خدا	۷
۲-۱-۵ اختلاط انساب	۸
۳-۱-۵ حفظ فرج	۸
۴-۱-۵ نفی کرامت انسان	۹
۵-۱-۵ زاد و ولد غیر طبیعی	۱۰
۶-۱-۵ تضعیف حقوق کودک	۱۰
۷-۱-۵ مخالفت با مشیعت الهی	۱۱
۸-۱-۵ اهدای جنین با اقدامات نامشروع	۱۱
دلایل نظریه تفکیک	۱۲
۱-۳-۵ دلایل جواز اهدای جنین	۱۳
۲-۳-۵ اصل برائت	۱۳
۳-۳-۵ برتری اهدای جنین به اهدای اسپرم	۱۴
ضرورت های فردی و اجتماعی	۱۴
نتیجه	۱۵
فهرست منابع	۱۶

ناباروری ، بسیاری از زوج ها را در سراسر جهان رنج می دهد. پزشکان در کشورهای مختلف در تلاش برای درمان ناباروری هستند. روش های مختلف درمان ناباروری توانسته بسیاری را صاحب فرزند یا امیدوار به آینده در انتظار نگه دارد. یکی از روش ها " رحم اجاره ای " است که این روش ابعاد مثبت و منفی را در پی داشته است.

اجاره رحم یکی از روش های درمان ناباروری است که طی سال های اخیر در ایران گسترش پیدا کرده است. زمانی که یکی از دو طرف زوجین دچار مشکل باشد، ابتدا هر یک از آنان را که عامل اصلی ناباروری است تحت درمان قرار می دهند و سپس بعد از لقاح مصنوعی در آزمایشگاه و پس از گذشت سه روز، درست زمانی که جنین ۶ تا ۸ سلولی است آن را در رحم مادر اجاره ای می گذارند که به او "مادر اجاره ای" یا "مادر میانجی" می گویند. او فردی است که نه ماه تمام در وجود خود از کودکی نگهداری می کند که فرزند خودش نیست.

این شیوه از درمان های نوین نازایی به شمار می آید و اولین نوزاد به این روش در سال ۱۹۹۰ در آمریکا متولد شد. برخی از زنان نابارور به لحاظ تخمک گذاری مشکلی ندارند، اما به عللی رحم آنان مناسب باروری نیست. برای نمونه می توان به کسانی که در اثر سرطان، رحم آنها را خارج کردند یا کسانی که به طور مادرزادی فاقد رحم هستند اشاره کرد. همچنین برخی زنان با وجود سلامت دستگاه تولیدمثل به علت بیماری های داخلی مانند دیابت از بارداری منع می شوند این افراد می توانند با روش رحم اجاره ای صاحب فرزند شوند که در آن صورت فرزند حاصل از این روش تمام خصوصیات والدین صاحب نطفه را دارد. بنابراین به مادر و پدر اصلی وی "والدین ژنتیکی" گفته می شود و مادر میزبان که نطفه را در رحم خود پرورش می دهد، تأثیری بر مسائل ژنتیکی او ندارد. اما به اعتقاد محققان از نظر روحی و روانی تا حدودی می توانند بر جنین تأثیر بگذارند. لذا این مادران شرایط خاصی را برای پذیرش جنین دارند.

شاید وجود همین قرائن است که برخی می‌نویسند: «آنچه بعضی خیال کرده‌اند که روایات دلالت بر حرمت ادخال منی در رحم اجنبیه می‌کند، اشتباه است. زیرا قرائنی در روایات می‌باشد که دلالت دارد آن عملی حرام است که به واسطه جماع انجام می‌شود» (روحانی، ۱۴۱۴ق: ص ۳۳۳).

بنابراین اگر بتوان پذیرفت دلالت این احادیث علاوه بر ادخال منی به واسطه جماع، شامل اهدای اسپرم به منظور تزریق در مهبل بیگانه هم می‌شود، قطعاً از مبحث مورد نزاع یعنی اهدای جنین، خارج است؛ زیرا احادیث مزبور مشتمل بر عناوین خاصی است که از انزال منی در داخل رحم حکایت می‌کنند «افرغ مائه فی امرئ حراماً» در حالی که در مبحث اهدای جنین اساساً ادخال منی در داخل رحم نیست؛ بلکه اهدای اسپرم به آزمایشگاه است و آنچه به رحم منتقل می‌شود اسپرم یا تخمک نیست؛ بلکه جنین است که در روایات به آن اشاره نشده است.

۳-۵) دلایل جواز اهدای جنین

جواز اهدای جنین نیاز به دلیل ندارد، بلکه همین که دلایل حرمت مخدوش گردد، جواز ثابت می‌شود. با این حال دلایلی برای جواز اهدای جنین قابل ارائه است:

۱-۳-۵) اصل برائت

مقتضای اصل عملی در شبهه‌ی حکمی‌ه‌ی تحریمی‌ه، برائت است - اگرچه اخباریون قایل به احتیاط هستند - بنابراین در صورت شک در حلیت و حرمت اهدای جنین «اصالة الحلیه» جاری می‌شود.

۲-۳-۵) برتری اهدای جنین بر اهدای اسپرم

اهدای جنین از دو جهت بر اهدای اسپرم رجحان دارد:

نخست، حساسیت‌های موجود در سلول جنسی و اهدای اسپرم در اینجا وجود ندارد. آنچه در اهدای جنین صورت می‌گیرد، انتقال جنین به رحم است، نه/اسپرم یا تخمک. البته مقدمه اهدای جنین، اهدای اسپرم و تخمک به آزمایشگاه است، اما تلقیح آن دو در آزمایشگاه صورت می‌گیرد و هیچ‌گونه تماس مستقیم اسپرم با رحم بیگانه نیست و این مسئله در صدور رأی جواز بسیار مؤثر است.

دوم، در اهدای اسپرم، سلول جنسی به کمک وسایلی به طور مستقیم به رحم متقاضی منتقل می‌شود و نگرانی اختلاط میاء مطرح است. زیرا احتمال و لو بسیار ضعیفی وجود دارد که طفل متولد شده، از اسپرم شوهر باشد نه از اسپرم اهدایی و این دلیلی بر عدم جواز اهدای اسپرم بیگانه شمرده شده است، اما چنین نگرانی و مشکلی در اهدای جنین نیست. چون جنین در محیط آزمایشگاه به رحم منتقل می‌گردد و اختلاط اسپرم اهداکننده با اسپرم شوهر زن صاحب رحم مطرح نمی‌باشد.

۳-۳-۵) ضرورت‌های فردی و اجتماعی

بسیاری از افراد در اثر فقدان فرزند، دچار بیماری‌های روحی می‌شوند و حتی پس از مراجعه مکرر به پزشکان، مشکل آن‌ها لاینحل باقی می‌ماند. برخی به فرزندخواندگی روی آورده که آن هم مشکلات اجتماعی و روانی خاص خود را دارد. بدیهی است اگر جنین بیگانه‌ای در رحم زوجه پرورش یابد، احساس علقه‌ی مضاعفی نسبت به طفل در مقایسه با فرزندخواندگی پیدا می‌شود. ضمن آن‌که مسایل محرمیت در اینجا کاملاً حل شده است. زیرا طفل متولد اگر پسر باشد با صاحب رحم به دلیل قیاس اولویت در مادر رضاعی، محرم خواهد بود و اگر دختر باشد با شوهر صاحب رحم به دلیل ربیبه بودن محرم خواهد بود. بدین‌سان کانون خانواده‌هایی که به دلیل فقدان فرزند یا وجود فرزند بیگانه به سردی گراییده و از ثبات لازم برخوردار نیست، مستحکم و پایدار خواهد شد.

۶) نتیجه

در انطباق اهدای جنین بر عقد بیع مناقشه‌ی جدی وجود دارد؛ زیرا اگر بتوان اطلاق بیع بر فرآورده‌های انسان از جمله اسپرم و تخمک را پذیرفت، ولی اطلاق بیع بر جنین انسان را نمی‌توان پذیرفت. همچنین گو اینکه در انطباق اهدای جنین بر عقود معهوده‌ی دیگر مانند: هبه، اعراض، اذن، وکالت و صلح، نسبت به بیع مناقشات کمتری است، اما به دلیل اینکه جنین کرامت خاص خود را دارد، اطلاق عناوین مزبور نسبت به وی در تعارض با ارزش والای انسان در تمام مراحل حیات است. به نظر می‌رسد لزومی ندارد مباحث جدید و مسایل مستحدثه زیر عناوین معهود فقهی و حقوقی گنجانده شود. بنابراین پیشنهاد می‌شود اهدای جنین به عنوان بخشی از فرایند درمان تلقی شده و اخذ عوض در برابر آن بر مبنای قرارداد خصوصی بین بیمار و مراکز درمانی یا بیمار و ارایه دهندگان منشأ جنین، صورت پذیرد.

همچنین از یک سو براینرد رد دلایل عدم جواز اهدای جنین و از سوی دیگر رد دلایل تفکیک بین موردی که صاحبان اسپرم زوجین باشند یا نباشند و استناد به اصالة الحلیة و اصالة البرائة؛ اهدای جنین جایز خواهد بود. در اهدای جنین تماس مستقیمی بین سلول‌های جنسی و رحم متقاضی صورت نمی‌گیرد و انتقال جنین به رحم مساوی با انتقال اسپرم یا تخمک به رحم نیست. به همین دلیل موانع شرعی مورد بحث در اهدای اسپرم در اهدای جنین وجود ندارد. با توجه به این دلایل و مؤیداتی چون ضرورت‌های اجتماعی و فردی در درمان نازایی نظریه‌ی جواز مطلق اهدای جنین براینرد نوشتار حاضر خواهد بود.

فهرست منابع:

* قرآن کریم.

* ابن جزى الكلبي، محمد بن احمد: «تفسير ابن جزى»، بيروت، دارالكتب العربي، ١٤٠٣ق.

* ابن كثير اقرشى الدمشقي، ابوالفدا اسماعيل: «تفسير القرآن الكريم»، بيروت، دارالمعرفة، ١٤٠٢ق.

* ابوالسعود العمادى، محمد بن محمد: «تفسير ابى السعود المسمى ارشاد العقل السليم الى مزايا القرآن الكريم»، بيروت، داراحياء و التراث العربى، بى‌تا.

* بروجردی، حسین طباطبائی: «جامع احادیث الشیعه»، قم، الطبعة العلمية، ۱۴۰۷ ق.

* بیضاوی، ناصرالدین ابی الخیر عبدالله بن عمر: «انوار التزیل و اسرار التاویل المعروف تفسیر البیضاوی»، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ج اول، ۱۴۱۸ ق.

* جصاص، ابوبکر احمد بن علی رازی: «احکام القرآن»، بیروت، دار الحیاء التراث العربی، ۱۴۰۵ ق.

* جعفری لنگرودی، محمد جعفر: «ترمیمولوژی حقوق»، کتابخانه گنج دانش، ج دهم، ۱۳۷۸

* جناتی، محمد ابراهیم، «رساله توضیح المسایل، استفتائات»، قم، انتشارات انصاریان، ج اول، ۱۳۸۲.

* حر عاملی، محمد بن حسن: «وسائل الشیعة الى تحصیل مسایل الشریعة»، بیروت، موسسه آل البيت (ع) لاحیاء و التراث، ج دوم، ۱۴۲۴ ق.

* حسینی، شهاب الدین: «التلخیص الصناعات بین العلم و الشریعة»، بیروت، دارالهادی، ج اول، ۱۴۲۲ ق.

* حقی البروسوی، اسماعیل: «تفسیر روح البیان»، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ج هفتم، ۱۴۰۵ ق.

* حکیم، سید محمد سعید طباطبائی: «فقه الاستسناخ الشهري فتاوى طيبة»، بی نا، ج اول، ۱۴۲۰ ق.

* حکیمی، ندا: «ماهیت حقوقی جنین اهدایی به پدر و مادر نابارور»، روزنامه شرق، مورخ ۱۳۸۵/۴/۲۰.

* خمینی، سید روح الله موسوی: «تحریر الوسیله»، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج اول، ۱۴۲۱ ق.

* خویی، سید ابوالقاسم موسوی: «المسائل الشرعیة»، استفتاءات المعاملات، موسسه احیاء آثار امام خویی، ج چهارم، ۱۴۲۱ ق.

* رازی، فخرالدین محمد: «تفسیر الکبیر او مفاتیح الغیب»، بیروت، دارالکتب العلمیه، ج اول، ۱۴۱۱ ق.

* رضایا معلم، محمدرضا: «باروری های پزشکی از دیدگاه فقه و حقوق»، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ج اول، ۱۳۸۳.

* روحانی، سید محمد صادق: «المسائل المستحدثه»، قم، دارالکتاب، ج چهارم، ۱۴۱۴ ق.

* زهره، محمد مرسى: «الانجاب الصناعی، احکامه القانونیه و حدوده الشرعیة»، کویت، ذات السلاسل، ۱۹۹۳ م.

* سلامة، زیاد احمد: «اطفال الانایب بین العلم و الشریعة»، بیروت، دارالعربیة علوم، ج اول، ۱۴۱۷ ق.

* سند، محمد: «فقه الطب و التضخم النقدي»، قم، دارالهدی، ج اول، ۱۳۸۱.

* سیستانی، سید علی حسینی: «المسائل المنتخبة»، قم، مکتب سماحة آية الله عظمی سید علی سیستانی، ج یازدهم، ۱۴۲۵ ق.

* صابونی، محمد علی: «تفسیر الايات الاحکام»، بیروت، دارالکتب العلمیه، بی تا.

* صانعی، یوسف: «مجمع المسائل»، قم، میثم تمار، ج هفتم، ۱۳۸۲.

* صدوق، ابی جعفر محمد بن علی: «ثواب الاعمال و عقاب الاعمال»، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۳۹۱ ق.

* صدوق، ابی جعفر محمد بن علی: «کتاب خصال»، قم، المنشورات الاسلامیه، ۱۴۰۳ ق.

* طباطبائی، سید محمد حسین: «المیزان فی تفسیر القرآن»، بیروت، موسسه الاعلمی للمطبوعات، ج اول، ۱۴۱۷ ق.

* طبرسی، فضل بن الحسن: «جوامع فی تفسیر القرآن المجید»، بیروت، دارالاضواء، ج اول، ۱۴۰۵ ق.

* طبری، محمد بن جریر: «جامع البیان عن تأویل القرآن؛ تفسیر الطبری»، قاهره، دارالمعارف، بی تا.

* طوسی، ابوجعفر بن محمد بن الحسن: «الاستبصار فیما اختلف من الاخبار»، بیروت، دارالاضواء، چ دوم، ۱۴۰۶ق.

* طوسی، ابوجعفر بن محمد بن الحسن: «تهذیب الاحکام»، تهران، مکتبه الصدوق، چ اول، ۱۴۱۸ق .

* عروسی حویزی، محمدعلی بن جمعه: «تفسیر نور الثقلین»، قم، دارالکتب العلمیه، بی تا.

* غانم، عمر بن ابراهیم: «احکام الحیین فی الفقه الاسلامی»، بیروت، داربن خرم، چ اول، ۱۴۲۱ق.

* فتاحی معصوم، سید حسین: «مجموعه مقالات و گفتارهای دومین سمینار دیدگاه‌های اسلام در پزشکی»، مشهد، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، چ اول، ۱۳۸۰.

* قرطبی انصاری، ابی عبدالله محمد بن احمد: «الجامع الاحکام القرآن»، بیروت، دارالحیاء التراث العربی، ۱۴۰۵ق.

* مشایخی، قدرت الله: «حقوق از دیدگاه امام سجاد(ع) (شرح رساله الحقوق)»، قم، انصاریان، چ اول، ۱۳۷۹.

* مکارم شیرازی، ناصر: «الفتاوی الجدیده»، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب، چ اول، ۱۴۲۴ق.

* منتظری، حسین علی: «احکام پزشکی»، تهران، سایه، چ اول، ۱۳۸۱.

* مومن، محمد: «سخنی درباره تلقیح»، موسی دانش، فصلنامه فقه اهل بیت، زمستان ۱۳۷۴.

* نایب زاده، عباس: «بررسی حقوقی روش‌های نوین باروری مصنوعی مادر جانشین، اهدای تخمک، جنین»،